

No parlaré d'arquitectura, 95_ **The Rookie**

*So you're the competition,
You've made that clean,
The new boy on the block and you got no fear,
When you're at the bottom you can only climb
You might just make it to the top given time!*

*You wanna be the big man, you got big plans,
Big ambitions, you got dreams,
So what's the big idea?*

Fish, *The Rookie*

Del disc *Field of crows* (2003). La cançó sembla escrita expressament per a ell.

No és possible subestimar el que va significar l'aparició de l'Enric Miralles al panorama arquitectònic català primer, mundial després. Vaig començar a estudiar arquitectura a 1993. Recordo perfectament alguns dels meus professors comportar-se com nens petits engelosits davant de la darrera obra d'aquell senyor diferent que feia coses diferents. Coses que no es podien fer. Coses que no es podien ni pensar. En Miralles prenia riscos passant de clients, requeriments funcionals, lleis de l'economia de mitjans i convencions establertes. Què carai. Si fins i tot li queia alguna obra, encara que no fos culpa seva. Perquè no va ser culpa seva.

El passat 3 de juliol va fer 20 anys de la seva mort als quaranta-cinc anys. I fa pensar. Més quan tinc exactament aquesta edat. Vint anys de la seva mort. Vint anys de mite. Vint anys de ser *llençat en mans del temps*, frase que ell mateix va escriure referint-se al col·lapse del seu pavelló d'Osca, una història que el va perseguir durant anys quan la realitat és que els canvis que arrossega la reconstrucció constitueixen una de les lliçons d'arquitectura més potents que hagi rebut (in situ, perquè he procurat visitar, i tornar-hi tots els cops que he pogut, tantes obres seves com m'ha estat possible). És temps de reflexionar una mica sobre aquest animal de l'arquitectura.

Ja es pot dir: En Miralles és l'arquitecte català més important després d'En Gaudí.

Ara falta saber què significa això.

Som éssers humans perquè somniem. Perquè ens il·lusionem. Perquè, de tant en tant, ens elevem pel mitjà que sigui per sobre d'un món sòrdid i essencialment injust segons les mateixes lleis que hem decidit usar per a mirar d'entendre'l o, com a mínim, de donar-li una mica de sentit. El món és una merda. La vida és una merda. Lluny de qualsevol estat que ens permeti sentir-nos mínimament satisfets o realitzats, necessitem il·lusionar-nos. Tenir referents. Projectar-nos.

Identificar-nos amb alguna cosa positiva. Pensar que hi ha coses que són més grans i millors que nosaltres.

L'Enric Miralles fa il·lusió.

Sí, és una idea romàntica. Romàntica en el sentit decimonònic de l'expressió, s'entén. La seva arquitectura crea raptos extàtics. La seva idea del que significava ser un arquitecte (abocat tot el sant dia sobre el taulell de dibuix fent croquis d'espais que mai havien estat concebuts mentre la pols del taller de maquetes es dipositava sobre els papers sulfuritzats, i els col·laboradors exhaustos després de dies sense dormir, i els homenatges constants a qualsevol antiguitat i tots els etcèteres possibles) és tremendament romàntica. En Miralles és, per ara, el darrer representant d'aquesta manera d'entendre la professió, personalista, individualista, la de l'artista tocat per la Mà del Destí que fa coses increïbles. El que és, òbviament, una gran mentida. Però, tot i saber-ho, tot i saber moltes més coses de les que em tocaria saber sobre ell, la seva arquitectura fa il·lusió. La seva arquitectura talla l'alè. Ens llença en mans del temps. Ressona amb l'ambient. Ens fa millors. A tots. A nosaltres i, per descomptat, a ell. Això és En Miralles: un referent. Una visió d'aquesta mena d'Arcàdia feliç que hauria de ser el món de tant en tant.

La mentida més gran de En Miralles és que mai va ser En Miralles. Mai. Sense el concurs de les seves dones, Carme Pinós primer i Benedetta Tagliabue després, En Miralles no hagués estat res. Ras i curt. En Miralles és la Pinós i és la Tagliabue. Aquesta segona, a més, va prendre la responsabilitat d'acabar aquelles obres que havia deixat endegades en el moment de la seva mort. Només això, sense res més, ja mereixeria un homenatge i el més absolut dels respectes. Però és que, en ambdós casos, hi ha més. Molt més. Un homenatge al mestre no pot estar complet sense aquests dos noms. Mai, repeteixo, mai, recordeu en Miralles sol. Fins i tot si en un rapt romàntic, com passa en aquest article, només escrius el seu nom. Prohibit pensar en ell sense pensar en elles. La injustícia seria majúscula.

En Miralles, a 20 anys de la seva mort, no és, però, tan conegut com li tocava ser. El per què és obvi. Per les circumstàncies biogràfiques que he esmentat en el paràgraf anterior, el seu arxiu està partit en dos. La seva obra no es pot estudiar amb comoditat en el seu conjunt. Aquesta circumstància no sembla que hagi de canviar en molts anys. I és un problema que impedeix una visió perspectiva total sobre aquesta arquitecte. Ara, l'obra:

En Miralles és el carisma. La intensitat. És una idea de bellesa intensa, complicada, emplomallada, tensa. En Miralles és un bonsai, que troba l'equilibri després de dècades d'anar tallant les arrels i retorçant els tronquets amb filferros i podant i regant i protegint la planta de les inclemències del temps. Trasplantar un bonsai d'aquests importants motivarà com a mínim una reunió d'experts. I, com et despistis, un congrés i tot, de tant delicat i fràgil com és. La seva obra és tot això. Es desplega al màxim, es recolza sobre estructures fràgils, acabats precaris, materials portats al límit, tensant la seva relació amb l'entorn proper i llunyà, exigint dels usuaris, dels habitants, exigint de la gent que s'hi vol acostar i ja no vegis si el que vols fer és estudiar-la. En Miralles no es parava a pensar si els pressupostos que manejava eren suficients per a executar els projectes que somniava. Ho feia i punt. Contra vent i marea. El que convertia la seva obra en un aparell fràgil, molt fràgil. Estructuralment fràgil i funcionalment fràgil, presta a ser reformada per raons que podien semblar òbvies a tothom menys a ell. Uns exemples:

A Hostalets de Balenyà va construir un mur de totxana que, com si d'una vela es tractés, sortia perpendicularment de l'edifici elevant-se cinc o sis metres sense cap tipus de reforç, un mur que servia per acompanyar el visitant fins l'entrada de l'edifici negant-li per un moment la vista del poble. Fins que va amenaçar ruïna i, a punt de col·lapsar sobre el cap d'algun d'aquests visitants, va ser retallat per un arquitecte municipal desesperat per ordre directa d'un alcalde que no tenia ni pressupost per executar-lo correctament ni ganes de tenir problemes. Ni ganes d'apreciar el que significava aquell mur, tot s'ha de dir. Potser és perquè no és possible adaptar aquest edifici per als minusvàlids. Ni existeixen recanvis per les seves fusteries. O perquè les persianes no han funcionat mai. O perquè el seu espai principal tindrà goteres durant tota la seva vida útil. O perquè les baranes que va dissenyar amenaçaven amb desplomar algun despistat tres plantes avall. Però aquí encara que hi havia baranes, perquè a Igualada no n'hi ha. I les escales estan excavades en els passadissos de les tombes estrangulant el pas i, si et despistes, t'hi entrebanques i, en el millor dels casos et trenques un turmell, perquè en el cas estàndard pots quedar-te paralític de la hòstia que et fots. Si et mors no és tan problema perquè a peu d'escala hi ha tombes. N'obres una i llestos. A Igualada mateix els goterons tiraven aigua 1.- sobre la gent que usava les escales i 2.- sobre les mateixes escales, multiplicant el risc d'aquesta hòstia fatal que ja he esmentat. Per cert, la sala de tanatopràxia no podia aïllar-se dels banys dels visitants. Mai ha entrat en funcionament. Els vestidors del Tir amb Arc oferien als veyeurs unes magnífiques possibilitats de contemplar

adolescents nus. No podien calefactar-se. Mai s'han pogut reparar les goteres. Es van subjectar elements de formigó que pesaven varies tones amb filferros, condemnant-los a un equilibri precari i inestable, condemnant-los a un manteniment infernal, perquè si et despistaves es rovellava el cap del pern que subjectava el cable i el conjunt podia col·lapsar. I suma i segueix.

Però.

A Hostalets de Balenyà el temps es para. El passadís s'expandeix vers la pista i vers les oficines, i la combinació de fusta i ferro té una estranya calidesa, i, adoptat el gest precís, l'edifici t'embolcalla. Hostalets no va de llum, sinó d'una penombra que converteix l'edifici en alguna cosa així com una rerversió elaborada d'una preciosa caverna primitiva, un refugi elemental on estàs alhora relacionat amb el paisatge, tancat i enterrat. L'escala s'expandeix en vertical de manera espectacular. La llum llisca pel formigó adquirint estranyes textures i jocs de llums i ombres. Sortir a les terrasses et fa sentir-te part de les muntanyes. Pujar a la coberta és com flotar en mig d'un edifici partit en dos, una part plena, una part buida. I els sons. I les llums. I la brisa. I no parlem d'Igualada. Igualada és un dels llocs més bèsties on podeu anar a la vostra vida. Igualada és més potent que la música. Igualada no és el temps parat. És el temps congelat. Estàs a un mar prehistòric assecat. Estàs enterrat amb els morts, però no d'una manera morbosa i desagradable, sinó com a signe de respecte. D'acompanyament. I la llum. A migdia crema. Per la tarda baixa amb tu i es filtra per les copes dels pollancre i l'adjectiu *sobrenatural* deixa de ser una abstracció per passar a tenir un significat concret. A la tardor les fulles repavimenten l'espai. A l'hivern el fred talla. És una arquitectura feta de sensacions pures. Una arquitectura que t'atrapa, se't fica dins el cap i no et deixa en tota la vida. El Tir amb Arc és com una mena de tros del Park Güell que ha mutat de forma i de funció i de lloc i d'arquitecte, perquè ja no és gaudinià, però alhora és un projecte gaudinià i modernista i modern, un projecte que t'abriga mentre mires a Barcelona, una esquena contra les infraestructures del 92 on el barri pot seguir essent el barri. Domèstic i majestuós. Perquè això era, és, En Miralles: una cosa i l'altra alhora. En Miralles és un d'aquests individus que et confronta amb els límits de la ment humana. O, millor dit, amb la seva inexistència. En Miralles té alguna cosa de demiürg en plan grec, de personatge quasidiví capaç d'insuflar vida a una obra, vida més enllà del lloc, de l'arquitecte i fins i tot de les intencions culturals que l'han creada. En Miralles, no em cansaré de repetir-ho, és el somni. A despit de tot.

I el seu llegat. No, no el busqueu en cap innovació tipològica. No el busqueu en invencions espacials. No el busqueu en cap mena de revolució social. No. En Miralles és un geni conservador. Ell no inventava. Reinterpretava, barrejava, deformava, creava d'una manera absolutament genuïna i original sense, però, afectar a l'estructura profunda dels edificis. Les seves cases són cases. Els seus cementiris, cementiris. Els seus poliesportius, poliesportius. Sense més. El llegat principal d'En Miralles és la seva inspiració. Aquesta capacitat de somni. Haver expandit límits, haver revisitat el modernisme, haver combinat materials que ens pensàvem que no es podien combinar, haver fet aparèixer colors que no sabíem que podien aparèixer. Haver fet néixer els edificis amb història, amb una història que podia començar fins i tot abans que aparegués l'arquitectura.

El llegat d'en Miralles és a tot arreu. Especialment en les obres dels que no es consideren els seus hereus. El tractament del totxo que pobla tota l'arquitectura catalana contemporània es deu a En Miralles. I dels mosaics, i dels colors, i de les pintures en franges, i de les formes toves, i de l'ús de les voltes. I d'una determinada manera d'estratificar els edificis. I d'articular-los. I d'entendre'ls. I de relacionar-se amb el lloc. I de pensar en les segones vides dels edificis, i en la continuació de la seva funció. I en una altra manera de fer ciutat. No acabariem.

Tota l'arquitectura catalana contemporània és filla d'En Miralles. Del somni d'en Miralles.

Per això, en els 20 anys de la seva mort, acabaré l'article com l'he començat: amb un poema. Un poema que sembla escrit expressament per a En Miralles, un poema de l'enorme Pere Quart:

Ja és hora que se sàpiga
(del llibre *Vacances Pagades*, 1960)

Demano la paraula prèvia.
Vull dir -i que d'un cop se sàpiga!-
que jo sóc Jo,
que sóc el Centre
i l'Àrbitre.
Que tots vosaltres, tots,
-això anant bé-
sou els meus conterrànies:
parents, veïns, creditors meus,
proïsme meu pròpiament dit;
que tots els altres, tots,
bons i dolents
-grocs i negres, antípodes, gitanos-
són, a tot estirar
i encara gràcies,
els meus contemporanis.

Sapigueu que:
quan us veig, de fet,
us suscito, us ressuscito;
i en pensar-vos
us dono una esperança.
Però si us he perdut de vista,
mentre us oblidat o us ignoro,
dormiu el son del just,
com se sol dir.
No passeu de potències
en el sentit més trist de la paraula.
Ja ho sé. Molts espereu
amb candeletes
el dia de cantar-me les absoltes.
No us enfileu, si us plau:
en el millor dels casos,
quan jo mori,
tots, tots,
bons o dolents,
sereu només els meus supervivents.